

Amparo Tuson Valls

Anàlisi de la conversa

Editorial Empúries
Barcelona

Índex

<i>Agraïments</i>	5
0. Introducció	7
1. «Parla com un llibre» / «Escriu com parla». Això és possible?	13
1.1. Parlar i escriure en l'individu i en l'espècie humana	13
1.2. Parlar i escriure. Algunes diferències importants	15
1.3. Funcions de la parla i l'escriptura	21
2. Quan conversem, no tot el que diem és el que sembla	24
2.1. El que podem saber a partir d'una transcripció	25
2.2. El que no podem saber	26
2.3. Significat literal i significat conversacional	26
3. Què vol dir «conversar»?	30
3.1. Començar la conversa	30
3.2. Mantenir la conversa	35
3.3. Acabar la conversa	42
4. L'edifici de la conversa	44
4.1. Els torns de paraula	44
4.2. Organització estructural de la conversa	49
4.3. La construcció del sentit	52
5. La conversa espontània i altres tipus d'interacció oral	54
5.1. Característiques de la conversa espontània	54

5.2. Altres tipus d'interacció oral	56
5.3. Criteris per a la caracterització dels intercanvis orals	59
6. Tots conversem, però... ho fem de la mateixa manera? .	65
6.1. Adquisició i desenvolupament de la competència comunicativa	65
6.2. Usos conversacionals i desigualtat social	73
6.3. Estratègies comunicatives: igualtat i diferència .	76
7. Enregistrament de dades i metodologia d'anàlisi	80
7.1. L'enregistrament i la transcripció	80
7.2. <i>On són les sabatilles?</i>	84
7.3. <i>Comprar o demanar?</i>	89
8. Perspectives de futur	93
Referències	95
Bibliografia comentada	99

0. Introducció

La conversa és una de les activitats més típicament humanes. És la forma primera i primària en què es manifesta, en què existeix el llenguatge i hem d'entendre-la, a més, com una pràctica social a través de la qual s'expressen i es fan possibles altres pràctiques. A través de les converses, ens comportem com a sers socials: ens relacionem amb la resta de persones conversant, tractem d'aconseguir els nostres propòsits conversant, trenquem les relacions conversant o deixant de conversar. Fins i tot quan pensem, en solitari, ho fem, gairebé sempre, en forma de diàleg. Com diu Reyes (1990: 14), «som el que parlem i ens parlen i també el que ens parlem a nosaltres mateixos. Som presoners lliures, creadors creats, amos esclavitzats de la nostra capacitat lingüística».

La conversa forma part de la nostra vida quotidiana d'una manera essencial. Això ho sap molt bé qui ha hagut de passar dies sense conversar, per exemple, perquè era de viatge a l'estranger, sense conèixer ningú i desconeixent la llengua del país. No cal sinó pensar que el càstig màxim en una presó consisteix en la *incomunicació*. Mentre podem conversar, mantenim el contacte amb el món; el silenci prolongat és un càstig, un símptoma de «bogeria»... o una forma de lliurament i renúncia considerada excelsa i superior, com succeeix en determinats ordes religiosos.

En aquest cas, com en molts d'altres, resulta interessant recórrer a l'etimologia i al diccionari. El terme *conversar* procedeix del llatí *conversari*, «conviure», terme format per *cum*, «con», i *versa-re*, «fer voltes». El *Diccionario de la Lengua Española*, per exemple, ens ofereix les següents definicions de la veu *conversar*: «Par-

lar una o diverses persones amb una o amb d'altres. // Viure, habitar en companyia d'altres. // Tractar, comunicar i tenir amistat unes persones amb d'altres». Podem apreciar, doncs, que fins i tot des d'un punt de vista lexicològic *conversar* es refereix a algunes de les relacions més típiques de l'espècie humana: les de convivència, tracte i amistat.

Podríem dir que una persona es diferencia dels membres d'altres espècies perquè *conversa*, és a dir, perquè es relaciona amb els altres membres de la seva espècie mitjançant interaccions verbals orals. La conversa fa possible el treball cooperatiu —manual o intel·lectual— i és com el motor i l'oli que permeten engegar i engreixar les relacions socials. Dues persones, encara que no es coneguin, si són a prop l'una de l'altra dins un recinte tancat, no trigaran gaire a posar-se a conversar (pensem en els ascensors, en els trens, en les sales d'espera dels consultoris mèdics...).

Curiosament, fins fa relativament poc temps no hi ha hagut un interès clar en l'estudi de la conversa. Una de les raons d'aquest buit és, clarament, de tipus tècnic. De fet, l'existència d'aparells que enregistren la parla amb certa fidelitat i que siguin fàcilment manejables és recent. Però també hi ha una altra raó important: el prestigi social de l'escriptura; i no només social, perquè els especialistes en l'estudi de les llengües, tradicionalment, s'han basat en la llengua escrita. *Verba volant, scripta manent* (les paraules volen, els escrits romanen): aquest pensament continua formant part de la nostra «ideologia lingüística» i és a la base de la diferent valoració que adjudiquem als usos orals i als usos escrits. L'oral és efímer, inaprehensible, i sembla que, per tant, no pot esdevenir un objecte d'estudi, mentre que l'escrit és allà, com un producte acabat, a disposició de qui vulgui investigar-lo.

Tanmateix, actualment, la conversa s'ha convertit en centre d'atenció des de diverses perspectives científiques. Diferents corrents de la psicologia, l'antropologia, la sociologia, la ciència cognitiva, la filosofia i la lingüística han vist en l'ús quotidià de la llengua un objecte d'estudi de ple dret, ineludible si es vol entendre com funcionen les persones tant des d'un punt de vista individual com des d'un punt de vista social o cultural. Disciplines (o, si es vol, subdisciplines) com l'etnografia de la comunicació, la socio-

lingüística de la interacció, l'etnometodologia, l'anàlisi del discurs, la lingüística textual o la pragmàtica —a les quals ens referirem més endavant— comparteixen aquest interès per les interaccions verbals habituals si bé, com és lògic, cadascuna aporta una orientació particular, una metodologia i una concepció teòrica específica.

En un terreny que és tan jove, no resulta estrany que existeixin encara problemes de terminologia i, en alguns casos, de definició o unificació conceptual. Abans de passar endavant, crec que cal que em detingui un moment en el comentari de dues «etiquetes» que s'usen de formes diferents i que poden portar a certa confusió. Em refereixo als termes «anàlisi de la conversa» (o «anàlisi de la conversació») i «conversa» (o «conversació»).

«Anàlisi de la conversa» s'usa dins el terreny que ens ocupa de dues maneres diferents. Per una banda, en un sentit molt restringit, s'usa per designar un determinat corrent sociològic, l'*etnometodologia*, que s'interessa per l'estudi de les interaccions i, especialment, de les interaccions verbals quotidianes o ordinàries. Als seguidors o practicants d'aquest corrent se'ls coneix com etnometodòlegs o, simplement, conversacionalistes. Per una altra banda, en sentit més ampli, anàlisi de la conversa s'usa per denominar l'activitat que realitza qui estudia les converses o les interaccions verbals orals. En aquest llibre, que pretén presentar les diferents aportacions dins d'aquest camp, s'usarà el terme de forma genèrica, si no és que s'especifica el contrari.

El problema que planteja el terme «conversa» és una mica més complex. Uns cops s'utilitza d'una forma genèrica, que recobreix qualsevol tipus d'interacció oral, mentre que d'altres cops s'usa de forma restringida com a sinònim de conversa espontània, no planificada, distingint-lo d'altres menes d'interaccions orals com poden ser l'entrevista, el debat, etc. Els qui defensen el primer ús —el genèric— prenen com a base que la conversa és la forma prototípica de la interacció verbal i postulen que la resta no són sinó derivats d'aquesta forma primera i comuna a tota l'espècie humana; en aquest cas, és habitual establir la distinció entre converses informals o ordinàries (les espontànies, no planificades, etc.) i converses formals (entrevistes, debats, reunions de treball, etc.).

Els qui mantenen la segona posició —més restringida— es basen en el fet que qualsevol parlant sap distingir el que és una conversa i el que és «una altra cosa» ja que existeixen característiques que les diferencien, i també en el fet que la llengua té fins i tot etiquetes específiques per a aquestes altres interaccions verbals. De totes formes, igual que s'esdevé en la majoria dels camps semàntics que es refereixen a fets o objectes de la vida quotidiana, les fronteres no sempre són molt clares.

Aquest llibre tracta de la conversa, entesa com una activitat humana bàsica, com «una activitat verbal oral de caràcter interactiu organitzada (o estructurada) en torns de parla» (Cots *et al.* 1989). Qui llegeixi aquestes pàgines segur que té el costum d'usar del codi escrit (escrivint i llegint) i, per aquest motiu, el primer capítol està dedicat a presentar, d'una manera general, les característiques de l'ús oral de la llengua prenent com a punt de referència o de contrast l'altra modalitat en què —en les societats que usen el codi escrit— es manifesta el llenguatge: l'escriptura.

El segon capítol està dedicat a l'anàlisi de la transcripció d'un diàleg molt breu. A partir d'aquest exercici es plantejaran alguns dels elements que cal tenir en compte quan s'estudia la conversa. Els capítols tercer i quart constitueixen el cor del llibre. En el tercer es presenten els conceptes fonamentals que s'han de manejar per entendre els factors cognitius, sòcio-culturals i lingüístics que intervenen en qualsevol interacció verbal oral i, especialment, en les converses espontànies. En el quart, es presta una atenció especial als aspectes estructurals de les converses que permeten, no sense dificultat, poder seqüenciar-les amb fins analítics. El capítol cinquè planteja els problemes de tipologia de les interaccions verbals orals, a partir del contrast entre la conversa espontània, tal com la caracteritzen els etnometodòlegs, i d'altres interaccions tals com l'entrevista, el debat, etc. El capítol sisè està dedicat a presentar com l'estudi de les interaccions verbals orals pot portar molta llum sobre el funcionament social i cultural. Es plantegen aquí les diferències existents entre diversos grups sòcio-culturals respecte a les convencions i estratègies comunicatives, que són símptoma i alhora part integrant de la realitat sòcio-cultural. En el capítol setè es presenten les tècniques amb vista a

la recollida de dades i al seu tractament analític i es posa en pràctica tot el que s'ha dit anteriorment analitzant dues converses espontànies. Finalment, en el capítol dedicat a les «perspectives de futur», s'intenta recapitular l'essencial i plantejar els interessants camins que s'obren a partir de l'estudi de les interaccions verbals orals.